

Sygn. akt I USK 135/22

POSTANOWIENIE

Dnia 20 kwietnia 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Bohdan Bieniek

w sprawie z odwołania C. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w T. i P.G.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Rybniku
o podleganie ubezpieczeniom społecznym,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 20 kwietnia 2023 r.,
skargi kasacyjnej odwołujących się od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach
z dnia 13 stycznia 2022 r., sygn. akt III AUa 2/22,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2. zasądza od odwołujących się na rzecz organu rentowego
kwotę 240 (dwieście czterdzieści) zł tytułem zwrotu kosztów
zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w Katowicach, wyrokiem z dnia 13 stycznia 2022 r., zmienił wyrok Sądu Okręgowego w Katowicach z 13 lutego 2020 r. i oddalił odwołanie P.G. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w Rybniku z dnia 17 lipca 2019 r., stwierdzającej, że jako pracownik u płatnika składek C. Sp. z o.o. w T. (dalej jako Spółka) nie podlega obowiązkowo ubezpieczeniom: emerytalnemu, rentowym, chorobowemu, wypadkowemu od dnia 18 września 2017 r. z uwagi na brak podporządkowania pracowniczego i rozdzielenia pełnionych przez niego ról (prezesa zarządu - pracownika).

Wyrok Sądu Apelacyjnego zaskarżył w całości skargą kasacyjną pełnomocnik Spółki i P. G.. We wniosku o przyjęcie jej do rozpoznania wskazał na istotne zagadnienia prawne, to jest: (-) czy w rozumieniu art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2022 r., poz. 1009, dalej jako ustawa systemowa) spółka z o.o., której udziały w kapitale zakładowym posiadają co najmniej dwie osoby fizyczne - niezależnie od ich liczby oraz statusu wspólnika mniejszościowego lub większościowego - spełnia na gruncie powołanego przepisu definicję spółki jednoosobowej, a w konsekwencji jej wspólnicy powinni być uznani za osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą i zgodnie z art. 5 ust. 1 pkt 5 ustawy systemowej powinni podlegać obowiązkowo ubezpieczeniu społecznemu; (-) czy większościowy wspólnik spółki z o.o. nie będący jedynym członkiem zarządu spółki może być także pracownikiem spółki i na tej podstawie podlegać ubezpieczeniom społecznym oraz jakie kryteria przesądzają o dopuszczalności (bądź nie) zawarcia i wykonywania umowy o pracę; (-) w jakim zakresie sąd rozpatrujący sprawę z odwołania od decyzji organu rentowego o niepodleganiu ubezpieczeniom społecznym z tytułu zatrudnienia pracowniczego posiada legitymację prawną do weryfikacji spełnienia przez wspólników spółki z o.o. przesłanek określonych w art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy systemowej oraz czy jest władny samodzielnie ustalić inną podstawę podlegania ubezpieczeniom społecznym, a także jaki zakres obejmować winna taka weryfikacja w przypadku jej dopuszczalności, to jest czy sąd rozpatrujący sprawę z odwołania od decyzji o niepodleganiu ubezpieczeniom społecznym z tytułu zatrudnienia pracowniczego powinien swoją analizę ograniczyć do weryfikacji prawidłowości nawiązania i wykonywania stosunku pracy, czy też może dokonywać działań zmierzających do ustalenia innej podstawy prawnej?

Nadto w sprawie zachodzi potrzeba wykładni przepisów budzących poważne wątpliwości wywołujące rozbieżności w orzecznictwie sądów, to znaczy: (-) w jakim zakresie wyłącznie jedyny udziałowiec (zgodnie z art. 4 § 1 pkt 3 k.s.h. taki, który posiada wszystkie udziały w tej spółce) jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością spełnia przesłanki określone w art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy systemowej i w związku z tym na podstawie art. 8 ust. 6 pkt 4 tej ustawy w związku

z art. 6 ust. 1 pkt 5 podlega obowiązkowo ubezpieczeniom społecznym, a w konsekwencji istnieje potrzeba dokonania jednoznacznej wykładni powołanych przepisów i określenie, czy wspólnicy spółek z o.o., w których udziały posiadają co najmniej dwie osoby (niezależnie od statusu wspólnika mniejszościowego bądź większościowego) mogą zostać uznani za wspólników jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w świetle art. 8 ust. 6 pkt 4 w związku z art. 8 ust. 6 pkt 4 i art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy systemowej podlegających obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu oraz rentowym a także chorobowemu i wypadkowemu; (-) czy większościowy wspólnik spółki z o.o. może być zatrudniony przez tę spółkę w przypadku ważnego i skutecznego zawarcia umowy o pracę oraz takiego ukształtowania funkcjonowania spółki, który gwarantuje spełnienia konstytucyjnych warunków stosunku pracy.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwany wniósł o wydanie orzeczenia odmawiającego przyjęcia jej do rozpoznania i zasądzenie na jego rzecz kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Warunki przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania są od wielu lat ugruntowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego i tym samym nie wymagają obecnie szczegółowego omawiania. Warto jedynie zasygnalizować, że skoro skarżący powołuje się na dwie przesłanki (art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.), to musi pamiętać, że są to odrębne instytucje, a zatem albo problem jest nowy i dotychczas nie wypowiadał się w tym przedmiocie Sąd Najwyższy albo na tle tego samej kwestii mamy do czynienia z potrzebą wykładni w związku z różnymi judykataми wywołującymi rozbieżności w orzecznictwie sądów. Uwaga ta jest o tyle istotna, że zarówno w odniesieniu do istotnego zagadnienia prawnego, jak i do przesłanki z art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. powołano te same podstawy prawne (przykładowo: art. 8 ust. 6 pkt 4, art. 6 ust. 1 pkt 5, art. 11 i 12 ustawy systemowej, art. 4 § 1 pkt 3 k.s.h., art. 22 § 1 i § 1 k.p.).

W zakresie istotnego zagadnienia prawnego skarżący przedstawia trzy pytania. Pierwsze z nich odnosi się do tego, czy spółka, w której udziały mają dwie

osoby na gruncie prawa ubezpieczeń społecznych może być uznana za spółkę jednoosobową. Ten wątek jest wyjaśniony w orzecznictwie, to znaczy z perspektywy prawa ubezpieczeń społecznych spółkę ze wspólnikiem dominującym należy traktować jak spółkę jednoosobową (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 sierpnia 2011 r., I UK 8/11, z glosą A. Piszczek i W. Szlawskiego, Monitor Prawniczy 2012 nr 17, s. 941; z dnia 11 września 2013 r., II UK 36/13, LEX nr 1391783). Chodzi o sytuację, gdy w kapitale zakładowym spółki udział innego wspólnika pozostaje iluzoryczny - co miało miejsce w rozpoznawanej sprawie w okresie wskazanym przez Sąd Apelacyjny (999 udziałów Pawła Gniadka i 1 udział I. G.). W takim przypadku w orzecznictwie Sądu Najwyższego nie aprobuje się czynności zmierzających do wykreowania więzi pracowniczej, pozbawionej jednocześnie jej immanentnych cech z racji połączenia pracy i kapitału (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 7 kwietnia 2010 r., II UK 177/09, LEX nr 599767; z dnia 3 sierpnia 2011 r., I UK 8/11, LEX nr 1043990). Taka skala większości udziałów (przewagi głosów w zgromadzeniu wspólników) oraz sposób jej wykorzystywania nakazuje traktować wieloosobową spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością na równi ze spółką jednoosobową, w której jedyny udziałowiec nie może pozostawać w stosunku pracy ze spółką ze względu na brak elementów konstrukcyjnych właściwych dla stosunku pracy (por. np. uchwałę Sądu Najwyższego z 8 marca 1995 r., I PZP 7/95, OSNAPiUS 1995 nr 18, poz. 227 i wyrok z 16 grudnia 1998 r., II UKN 394/98, OSNAPiUS 2000 nr 4, poz. 159, z glosą Z. Hajna, OSP 2000 nr 12, poz. 177). W ten sposób widoczne pozostaje, że również drugie pytanie nie generuje nowego istotnego zagadnienia prawnego. W jego obrębie można jeszcze tylko dodać, że relacja pracownicza jest autonomiczna i na jej cechy konstrukcyjne nie mają wpływu inne regulacje, które nie dotyczą danego reżimu prawnego (tu k.s.h.).

Podleganie pracowniczym ubezpieczeniom społecznym jest uwarunkowane nie tyle zawarciem umowy o pracę, wypłatą wynagrodzenia, przystąpieniem do ubezpieczenia, zgłoszeniem pracownika do tych ubezpieczeń i opłacaniem składek z tego tytułu, ile legitymowaniem się przez ubezpieczonego statusem pracownika rzeczywiście świadczącego pracę w ramach stosunku pracy. Istotne więc jest, aby stosunek pracy zrealizował się przez wykonywanie zatrudnienia, gdyż w takim

przypadku wady oświadczeń woli umowy o pracę - nawet powodujące jej nieważność - nie wywołują skutków w sferze prawa do świadczeń z ubezpieczeń społecznych. Sąd Najwyższy wielokrotnie zwracał uwagę, że umowa o pracę, która nie wiąże się z rzeczywistym jej wykonywaniem, a zgłoszenie do ubezpieczenia następuje tylko pod pozorem istnienia tytułu ubezpieczenia w postaci stosunku pracy, nie rodzi skutków w sferze prawa do świadczeń z ubezpieczeń społecznych (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 17 grudnia 1996 r., II UKN 32/96, OSNAPiUS 1997 nr 15, poz. 275; 16 marca 1999 r., II UKN 512/98, OSNAPiUS 2000 nr 9, poz. 368; 28 lutego 2001 r., II UKN 244/00, OSNAPiUS 2002 nr 20, poz. 496; 4 sierpnia 2005 r., II UK 320/04, OSNP 2006 nr 7-8, poz. 122 oraz 26 lipca 2012 r., I UK 27/12, LEX nr 1218584).

W końcu uprawnienie organu rentowego do zanegowania tytułu ubezpieczeń społecznych (niezalenie o jaką relację chodzi) jest powszechnie akceptowane w judykaturze Sądu Najwyższego, co zresztą można z łatwością dostrzec, gdy zapozna się na przykład z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 4 sierpnia 2005 r., II UK 16/05 (OSNP 2006 nr 11-12, poz. 191), w którym zaaprobowano uprawnienie organu rentowego do badania zarówno tytułu zawarcia umowy o pracę, jak i ważności jej poszczególnych postanowień i - w ramach obowiązującej go procedury - zakwestionowania tych postanowień umowy o pracę w zakresie wynagrodzenia, które pozostają w kolizji z prawem lub zasadami współżycia społecznego albo zmierzają do obejścia prawa. Z kolei orzekając w sprawie z odwołania od decyzji organu rentowego o niepodleganiu obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym z konkretnego tytułu (np. stosunku pracy), sąd ubezpieczeń społecznych nie może orzec o podleganiu tym ubezpieczeniom na innej podstawie (np. umowy o świadczenie usług), niewymienionej w zaskarżonej decyzji (art. 83 ust. 2 ustawy systemowej w związku z art. 477⁹ § 1 k.p.c.- zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 kwietnia 2016 r., I UK 156/15, OSNP 2017 nr 12, poz. 166).

Odnosnie do drugiej przesłanki przedsądu wskazanej we wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania, to rozbieżność w orzecznictwie powinna być postrzegana horyzontalnie, a nie wertykalnie. Z tego względu pojedyncze wypowiedzi sądów powszechnych – które bez usprawiedliwienia okolicznościami faktycznymi danej sprawy łamią ustaloną linię orzecniczą – mogą być korygowane w ramach

postępowień skargowych. Zawężając dalsze uwagi do postawionych pytań, to w tej części wniosek opisany w pkt 2a łączy się z problematyką ujętą w suponowanym istotnym zagadnieniu prawnym (1.a). Z kolei problem ujęty w pkt 2b nie niesie za sobą poważnych wątpliwości interpretacyjnych, o czym świadczy zresztą stanowisko Sądu Apelacyjnego. Można je uzupełnić o to, że konieczność faktycznego wykonywania pracy spełniającej cechy stosunku pracy dotyczy również wspólników spółek z ograniczoną odpowiedzialnością. Żaden przepis Kodeksu pracy czy Kodeksu spółek handlowych nie zawiera regulacji, która wykluczałaby możliwość skutecznego zawarcia umowy o pracę z wspólnikiem takiej spółki. Oczywiście z takim zastrzeżeniem, że praca ta będzie rzeczywiście świadczona w reżimie pracowniczym. W dotychczasowym orzecznictwie dopuszcza się więc pracownicze zatrudnianie wspólników wieloosobowych spółek z ograniczoną odpowiedzialnością na stanowiskach członków zarządu (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 1995 r., I PZP 7/95, OSNAPiUS 1995 nr 18, poz. 227 oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia: 17 maja 1995 r., I PRN 14/95, OSNAPiUS 1995 nr 21, poz. 263; 23 stycznia 1998 r., I PKN 498/97, OSNAPiUS 1999 nr 1, poz. 13; 2 lipca 1998 r., II UKN 112/98, OSNAPiUS 2000 nr 2, poz. 66 oraz 27 marca 2019 r., II UK 556/17, OSNP 2019 nr 12, poz. 149). Sąd Najwyższy w swoim orzecznictwie wyklucza tylko objęcie ubezpieczeniem pracowniczym wspólników spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, którzy są jedynymi lub - z uwagi na posiadanie znaczącej liczby udziałów - niemal jedynymi udziałowcami. W takich przypadkach status wykonawcy pracy zostaje zdominowany przez status właścicielski i nie może być mowy o zatrudnieniu w ramach stosunku pracy. Taki wspólnik nie jest od pracodawcy (spółki z o.o.) niezależny ekonomicznie, gdyż - skoro do przesunięcia majątkowego dochodzi w ramach majątku samego wspólnika - to nie zachodzi przesłanka odpłatności pracy, a nadto jako zgromadzenie wspólników dyktuje on sam sobie sposób działania (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 27 listopada 2019 r., III UK 360/18, OSNP 2021 nr 3, poz. 30 oraz z dnia 5 marca 2020 r., III UK 36/19, OSNP 2021 nr 6, poz. 65; zob. A. Ludera-Ruszel: Rozważania na temat dopuszczalności zatrudnienia na podstawie umowy o pracę członków zarządu jednoosobowych spółek kapitałowych, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego 2014 nr 82, s. 78; T. Duraj: Wątpliwości wokół 12

pracowniczego modelu zatrudnienia członków zarządu spółek kapitałowych po wejściu w życie tzw. Nowej ustawy kominowej [w:] Sto lat polskiego prawa handlowego. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Andrzejowi Kidybie. Tom I, pod red. M. Dumkiewicz, K. Kopaczyńskiej-Pieczniak i J. Szczotki, Warszawa 2020; A. Tomanek: Status wspólnika spółki handlowej jako tytuł ubezpieczenia społecznego, Przegląd Prawa i Administracji 2020 Tom 120, s. 665). Powyższych okoliczności nie może też zmienić pismo pełnomocnika odwołującego się złożone dodatkowo do akt sprawy, bo wskazane tam orzeczenie Sądu Najwyższego nie zastępuje podstaw przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, zwłaszcza gdy treść tego dokumentu abstrahuje od okoliczności wskazanych w art. 398⁹ § 1 k.p.c.

Sumując powyższe, Sąd Najwyższy orzekł z mocy art. 398⁹ § 2 k.p.c.

[SOP]

[as]